

Література

1. Ніколаєва А. О. Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації: дис... канд. філол. наук: 10.02.01. – Х., 2002. – 190 с.
2. Поліщук Н. Комп'ютерна термінологічна лексика в засобах масової інформації (на матеріалах газет "Дзеркало тижня", "Українська правда", "Газета по-українськи", "Високий Замок"). – Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Випуск I. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Луцьк. 2013. – С.95-100.
3. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови за собів масової інформації). – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.

В. А. Гурик,

Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. І. Я. Франка,
науковий керівник – к. пед. наук Н. В. Грона.

ПРОБЛЕМА ЗАПОЗИЧЕНЬ НАУКОВИХ ТЕРМІНІВ

Анотація. У статті розглянуто питання запозичень наукових термінів в українській мові. Наведено приклади найактивніших лексичних запозичень із англійської, російської мов та причини їхнього вживання.

Українська мова має давні традиції термінотворення, її системи формувалися на власній мовній основі, засвоюючи те, що вже було опрацьовано. Співвідношення національного та міжнародного було й залишається основою у світоглядному підході до термінотворення.

Запозичення в українській термінології активн досліджували О. Стишов, С. Федорець, І. Кочан, Г. Краковецька, В. Пілецький та ін.

Національна мовна система будь-якої галузі знань неоднорідна за походженням, оскільки в її основі закладена універсальна греко-латинська система терміноелементів, яка в кожній мові специфічно асимілюється, з урахуванням особливостей фонетичної, орфографічної, граматичної, лексичної системи літературної мови. Схематично її можна представити сукупністю універсальних, національних, чужорідних (іншомовних), унікальних та екзотичних термінологічних одиниць, а також специфічної системи символів та інших екстралінгвістичних компонентів [1].

На сучасному етапі розвитку термінології одне з головних місць посідає проблема запозичень наукових термінів із інших мов. Ми виділили причини таких запозичень:

- паралельне використання власного і запозиченого терміна в різних сферах (наприклад, науковій і навчальній): *імпорт - ввіз; асиміляція - уподібнення; лабіалізація - огублення;*
- пошук досконалішого терміна, унаслідок чого паралельно функціонують запозичені і власні терміни: *пролонгація - продовження терміну чинності угоди; інтерстелярний - міжзоряний; бартер - прямий безгрошовий обмін товарами;*
- відсутність досконалого власного терміна, який би відповідав сучасним вимогам: *ліквідат - юридична особа-боржник, до якої висунуто фінансові вимоги у зв'язку з її ліквідацією.*

Здобуваючи нові знання, учені запозичають і мовні форми, забуваючи про те, що термін має органічно вписуватися за формою і звучанням в українську мову, підлягати внутрішнім її законам.

Наприклад, російський термін *колебание* має близькозвучний український відповідник коливання, для позначення різновидів цього явища в українській мові можна використати *хитання* і *гойдання*, проте зазвичай обмежуються загальною назвою.

Проблема термінологічних запозичень з інших мов виходить за рамки власне мовної проблеми. Зауважу, що в англійській мові кількість запозичень становить лише 5 відсотків від загального числа новотворів, що свідчить про її чистоту і про здатність цієї мови до самозбагачення.

Англіцизми, себто слова і словосполучення, позичені з англійської мови або утворені за її зразками, активно поповнили лексику української мови наприкінці XX століття.

Інші мови, у тому числі й українська, також мають внутрішні ресурси для називання нових понять. Більшість запозичень у них – це найчастіше дотримання модних тенденцій. Для чого, скажімо, в українській мові потрібні нові терміни *дистриб'ютор* і *дилер*, коли на позначення тих самих понять у ній є слова: *база* та *продавець* або *посередник*? Зайвими є слова: *ексклюзивний* (*винятковий*), *превентивний* (*попереджувальний*, *запобіжний*), *шипінговий* (*кораблебудівний*), *калькуляція* (*обчислення*), *опція* (*вибір*), *пресреліз* (*довідка для преси*) тощо.

Українські вчені залюбки почали вводити у нашу мову англійські слова, але невміння перекласти англійські терміни дає про себе знати. В. Радчук уклав список слів-позичок, серед яких переважають англіцизми, що мають питомі або давніше запозичені відповідники, наводжу деякі приклади з них: *бізнес-ланч* – *діловий обід*; *бренд* – *гатунок*; *генерація* – *покоління*; *джек-пот* – *найвища сума виграшу*; *плейєр* – *програвач*; *прайс-лист* – *цінник*.

Багато запозичених слів стали загальновживаними (*левада*, *огірок*, *лиман*), інші вживаються як терміни (*теорема*, *формула*). Деякі запозичені слова мають український відповідник (*процент* — *відсоток*, *лінгвістика* — *мовознавство*) [2].

Наукова термінологія української мови має досить високу здатність сприймати іншомовні запозичення. Такі запозичення формують спільний лексичний фонд у різних, не обов'язково споріднених мовах, що сприяє взаєморозумінню фахівців, які розмовляють різними мовами. Разом із запозиченням слова часто відбувається й "запозичення" його значення. Під час запозичення нових термінів з мови джерела завжди постає питання: як передати новий термін рідною мовою? Є два шляхи вирішення цього питання. Перший – запозичити його, тобто переписати за правилами орфографії рідної мови або зберегти його оригінальне написання. Інший шлях це перекласти термін рідною мовою, себто зробити переклад буквально (*калькування*) або описово.

Запозичення термінів може бути прямим (безпосередньо з мови) і непрямим (через посередництво інших мов). Крім того, розрізняють запозичення з класичних мов та запозичення з сучасних мов. Джерело запозичення залежить, насамперед, від традицій та моди на ту чи іншу мову.

Якщо мова зазнає помітного впливу з боку іншої мови, то такий процес називається мовною інтерференцією. Мовна інтерференція відбувається внаслідок:

- 1) контактів із носіями інших мов;
- 2) зміни релігії;
- 3) орієнтації на певну країну-еталон;
- 4) структури писемності;
- 5) реформи правопису;
- 6) розробки науково-технічної термінології тощо.

На сьогодні розвиток української науково-технічної термінології, та, зрештою, як і на попередніх етапах, теоретичні проблеми термінотворення розробляють насамперед науковці-техніки, а не філологи.

Досі йдуть суперечки з приводу деяких державних стандартів, з приводу правопису наукових слів, а також з приводу передачі іншомовних слів українською мовою. На часі постало питання формування українського наукового стилю, який упродовж віків не розвивався рівно і беззастережно, а йшов тернистими шляхами свого утвердження і становлення. Формування стилю зніме чимало питань перекладу окремих термінів, бо, пишучи наукову працю, можна оминати деякі неокочовиті слова чи фрази, не вживати дієприкметникових форм чи деяких запозичених слів.

Література

1. Кочан І.М. Теоретичні засади вироблення термінологічних стандартів в українській мові // Мова і культура нації. – Львів, 1991. – С. 40-49.
2. Наконечна Г.В. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення / Галина Василівна Наконечна. – Львів: Кальварія, 1999. – 110 с.
3. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / [відп. ред. Л.О.Симоненко]. – К.: Наук. думка, 1993. – 230 с.
4. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство: Підручник. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.